MONOGRAFIA UNEI AŞEZĂRI. VICOVU DE SUS ÎN PERIOADA STĂPÂNIRII AUSTRIECE (1775–1918) (II)

VASILE BĂLICI

The Monograph of a Settlement. Vicovu de Sus during the Austrian Rule (1775–1918) (II)

(*Abstract*)*

It is a necessity – says the author of the article – to write a monograph of Vicovu de Sus and, due to the development of historical research, to discover new sources that could complement or reveal particular aspects of the life of this place.

The name of the settlement probably comes from the Sicova stream, an affluent of the Suceava River. The first written mention of Vicovu de Sus dates from May 23, 1436, and it was found in a document from Suceava.

In the present study, beginning with the occupation of the northern part of Moldavia by the Habsburg Empire, the author introduces the establishment of the stud farm in Vicovu de Sus, the social situation of the farmers in the Vicov area and the development of the town of Vicovu de Sus at the end of the 19th and and at the beginning of the 20th century.

Keywords: Vicovu de Sus, monograph, social and economic development, peasantry.

Situaţia socială a ţăranilor din zona Vicovelor

În anul 1824, ţăranii din zona Rădăuţilor erau obligaţi să are, să semene şi să adune roadele de pe „lanul împărătesc”. Dintre vechile obligaţii, au rămas dijma, dar şi alte biruri avantajoase pentru habsburgi, aşa încât mulţi ţărani se confruntau cu mari lipsuri şi foamete[1]. Chiar şi în aceste condiţii, obligaţiile faţă de stăpân erau de zece ori mai uşoare în Bucovina decât în alte zone, iar statul oferea tuturor coloniştilor importante scutiri, oferindu-le loturi de pe marile proprietăţi ale mănăstirilor secularizate, gratuit sau la un preţ convenabil.

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

[1] Cristina Pînzariu, „Satul bucovinean în contextul evenimentelor de la 1848, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Naţional al Bucovinei”, Suceava, tomul XXIV–XXV, 1997–1998, p. 233.

Analele Bucovinei, **XXVI**, *1* (52), p. 29–46, Rădăuţi – Bucureşti, 2019

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

În 1782, în epoca războaielor ruso-austro-turce, serviciul militar dura 23 de ani, iar cel care devenea catană imperială era plasat într-o provincie îndepărtată de ţinutul natal. Prinderea cu arcanul şi luarea forţată în armată, frica de serviciul militar şi rigorile disciplinei cazone de tip prusac erau motivele principale ale emigrării în masă a rutenilor în Moldova[2].

De aceste scutiri au beneficiat şi lipovenii, cărora împăratul le-a promis scutire de impozite pe o perioadă de 20 de ani. Guvernatorul Enzenberg propunea întemeierea unei colonii de lipoveni la nord de Vicov, teritoriu care aparţinea Mănăstirii Putna şi care mai târziu s-a numit Varniţa[3].

În Bucovina, populaţia a fost scutită de recrutare din ordinul împăratului, pe o perioadă de 50 ani. Totuşi, în anii 1797, 1809 şi 1813 au fost lansate chemări către localnici pentru a se înrola în unele subunităţi de voluntari. Coloniştii şi emigranţii au fost degrevaţi de obligaţiile serviciului militar, iar cei care veneau în Bucovina erau scutiţi de impozite pe tot timpul vieţii lor[4]. Totuşi, bucovineni nu au ezitat de a răspunde chemării la arme când patria lor adoptivă s-a aflat în primejdie. După bătălia de la Aspren, guvernul austriac adresa o proclamaţie către bucovineni, la 9 iulie 1809, pentru a se înrola ca voluntari în armata de apărare contra lui Napoleon. Acest apel a fost favorabil populaţiei româneşti, care a dat curs chemării la arme, organizând escadroane de arnăuţi şi vânători, aflate sub comanda unor boieri şi mazili, precum Mihalache Camuţchi, Iordache Tabora,Vasile Goran şi alţii. Pe lângă aceşti boieri, au răspuns chemării împărăteşti gospodari şi fruntaşi din satele bucovinene, printre aceştia aflându-se şi Nicolae Nistor din Vicovu de Sus. Aceste detaşamente militare de voluntari bucovineni au luptat în Galiţia (sătenii galiţieni fugeau din faţa acestora, strigând „idut valahii” – „vin românii”)[5].

Introducerea serviciului militar obligatoriu pentru locuitorii Bucovinei a creat panică în rândul populaţiei civile. Tinerii bucovineni încercau să scape de armată, dar erau atraşi prin diferite şiretlicuri de către administraţia imperială. În zilele de târg era organizat Bărbunc (în germană, Anwerbung – recrutare): în mijlocul pieţei se afla masa ofiţerului Bărbuncului, o condică, o ladă plină cu bani şi o alta cu chipii ostăşeşti. Se organiza o horă formată din soldaţi de prin alte ţări, care lăudau viaţa cazonă, fiind prezente şi vivandierele (femei autorizate să însoţească armatele unor ţări, pentru a vinde soldaţilor alimente şi alte articole de consum). Tinerii se fereau de Bărbunc ca de foc, dar unii dintre ei se lăsau seduşi de acest spectacol, ajungând, vrând-nevrând, cătană la împărat, purtând 12 ani în spate ranița împărătească tocmai la Viena sau în Lombardia. După ce jurau credinţă împăratului

[2] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administraţia militară la autonomia provincială* (în continuare se va cita: Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*), Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 171.

[3] Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918)*, Chişinău, Editura Civitas, 2003, p. 75.

[4] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 171.

[5] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei* (în continuare se va cita: Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*), Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 59.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

sub steagul cel mare din mijlocul pieței, feciorii se cuprindeau de după cap și cântau: „Vino, mândră, până la cruce / Să vezi neamțul cum ne duce, / Că ne duce ca pe boi / Și ne tunde ca pe oi, / Ne-aruncă păru-n gunoi, / Vai, săracii, vai de noi!”[6]

Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale păstrează documente din care reiese că Austria s-a adresat de mai multe ori preoților și egumenilor din Bucovina pentru a strânge și a preda statului, pe bază de chitanțe, toate obiectele de aur și argint care se mai aflau în acel moment în bisericile ortodoxe. În acest scop, în 1818, epitropul Dimitrie Ciotină, din Frătăuți Vechi, primea de la Manasie Draginschi, funcționar la Consistoriu din Cernăuți, un zapis prin care a predat „argintăriile adunate de la cele 14 biserici din protopresviteriatul Vicovelor”. Prin numeroasele apeluri la „venerabilul cler, ajutat de întreaga inteligență a arhidiocezei”, la Consistoriul ortodox din Cernăuți, prin preoții mai ascultători, ierarhii și trimișii speciali se obținea tot ce se mai păstra de preț în aceste lăcașuri[7].

În baza documentului din 10 septembrie 1811, guvernul habsburgic comunica, în numele administrației Bucovinei, noi obligații privind întreținerea trupelor din zonă. În acest scop, contabilitatea Bucovinei fixa biruri la suma de un florin pentru fiecare familie, alte obligații în natură pentru domenii și comune, precum și obligația transportării alimentelor la depozitul militar din Bucovina[8].

Sub influența Karlowițului, dascălii școlilor românești, respectând Patenta imperială din 3 februarie 1776, care decreta ca feciorii să poarte numele tatălui, au trecut la slavizarea numelor românești. Astfel, în cataloagele școlare, se trecea, în loc de Manole sin Vasile (Manole fiul lui Vasile), Manole Vasilovici. Un asemenea caz este cel al preotului Chiriac din Vicovu de Sus, al cărui fiu, Mihai, este trecut în acte Chiriac Mihailovici[9].

Un element semnificativ pentru ceea ce era și continua să fie Imperiul Hasburgic la începutul epocii moderne este cel legat de vămile interne. Prin Circulara din 16 iulie 1821, emisă de guvernul din Livov, aflăm că la aceea dată în Bucovina se plăteau trei feluri de vămi interne: vămi de drumuri împărătești, vămi peste poduri și vămi la trecători de ape. Vămile se plăteau după depărtarea în mile vieneze de drumurile împărătești, la fiecare milă (la 7,5585 km se afla o vamă sau rohatcă). În toată Bucovina se aflau zece vămi de drumuri împărătești, care se găseau la intrarea în localitățile: Cernăuți, Siret, Suceava, Gura-Humorului, Vama, Câmpulung Moldovenesc, Dorna, Poiana Stampei; exista și vamă diregătorească în capitala Bucovinei. Funcționau și 18 vămi de poduri, peste diferite ape și pâraie, în cazul acestora fiind indicat numărul stâlpilor pe care se sprijineau podurile sau lungimea acestora. De exemplu, un pod din localitatea Vama avea un anumit tarif

[6] Ion Drăguşanu, *Suceava sub povara istoriei. Monografie*, Suceava, Editura Muşatinii, 2001, p. 104.

[7] Mihai Iacobescu, *30 de zile în „Siberia”. Căutând arhivele Bucovinei*, Iași, Editura Junimea, 2005, p. 153.

[8] Idem, *Din istoria Bucovinei*, p. 271, 272.

[9] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 49, 50.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

pentru că acesta se sprijinea pe 54 de stâlpi de susținere. Aceeași circulară indica pentru Bucovina șase vămi la trecători de ape, între vadurile Nistrului, Siretului și Sucevei. Plata vămii la trecătorile peste ape se efectua după același criteriu ca și la poduri, cu deosebire că la trecătorile cu o lărgime sub 10 stânjeni se plătea un crucer pentru vita mare și de fiecare persoană, existând trei clase tarifare, în funcție de lățimea apei. Documentul menționează scutiri de taxe la punctele vamale interne pentru alaiurile Curții imperiale, solii și delegațiile țărilor străine, echipaje princiare de vânătoare, dregători și militari de ranguri și grade superioare, poșta și ștafeta împărătească, căruțele preoților care merg la oficierea slujbelor, locuitorii din zona respectivă care mergeau la arat și semănat. Cine se sustrăgea de la plata vămilor și nu deținea scutire, era obligat la plata a 10 gloabe pentru taxa fixată pentru trecerea a trei vite mari[10].

Începând cu anul 1783, se fac primele prospecțiuni geologice în Bucovina, fiind studiată salinitatea izvoarelor sărate, distanțate între ele, notându-se localitățile pe care le deservesc. Au fost realizate cercetări lângă slatinele de la Crasna, Voitinel, Solca și Pârtești. Din anul 1785, la Solca s-a construit un fierbător de saramură („coctur”), propunându-se ca pe viitor să se mai construiască aici alte fierbătoare. După ce s-a lansat monopolul sării de la Cacica, puțurile de la Solca au fost năruite, iar slatinele cu debit mare de la Voitinel, Pârtești, Slatina Mare au intrat sub controlul statului, restul izvoarelor fiind zidite. Probabil aceeași soartă a avut-o și fântâna sărată situată pe Mal, la Vicovu de Jos, din apropierea cătunului Bivolărie. Această măsură lovea, mai ales, populația săracă. În anul 1803, guvernul va liberaliza, printr-o Patentă imperială, accesul la slatină numai pentru comunele care dețineau în zonă fântâni sărate, folosirea lor fiind limitată lunar, cantitativ, pe familie[11]. S-a permis locuitorilor aflați în zonele unde se găseau izvoare sărate naturale să se poată lua câte patru cofe de saramură pe lună, de fiecare familie. Potrivit mărturiilor bătrânilor, locuitorii din Vicov erau arondați la slatina din Voitinel. Din anul 1835, administrația habsburgică întărește acest monopol, trecând în proprietatea statului toate izvoarele și salinele din Bucovina, indiferent pe proprietățile cui se aflau. Era interzisă exploatarea și comercializarea sării fără aprobarea administrației imperiale și plata taxelor de rigoare. În deceniile din preajma Revoluției de la 1848, dificultățile din sectorul aprovizionării populației cu sare au devenit o sursă de nemulțumiri generale[12].

În perioada de după ocuparea Bucovinei până la Revoluția de la 1848 s-au înregistrat numeroase acțiuni protestatare, tulburări politice, s-au întocmit memorii, plângeri, petiții, care reflectă setea de dreptate și libertate a românilor bucovineni. Pe lângă impunerile de prestații, confiscările de pământ și de obiecte, populația

[10] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 137, 138.

[11] Mugur Andronic, „Evoluția habitatului uman în bazinul hidrografic Soloneț din paleolitic până la sfârșitul secolului XVIII”, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Național al Bucovinei”, Iași, tomul XXII–XXIII, 1995–1996, p. 146, 147.

[12] Mihai Iacobescu, *op. cit*., p. 239, 240.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

Bucovinei a fost tratată cu asprime, ajungându-se până la închisoare. Iată cum descrie Miron Ciupercovici situaţia satelor bucovinene în preajma anului 1848: „Ce se întâmplă în Bucovina este nemaipomenit. În Bucovina nu numai că se fură oamenilor avutul, dar ei sunt schingiuiţi de nişte funcţionari lipsiţi de Dumnezeu şi de conştiinţă". În zona Rădăuţiului, de exemplu, ţăranii s-au răsculat sub conducerea lui Ionică Văcărean. Deputatul ales din zona Rădăuţiului, Mihai Bodnar, despre care Ion Nistor spunea că era „cel mai bun patriot şi mai inteligent dintre toţi deputaţii", venise de multe ori în mijlocul ţăranilor pentru a le susţine revendicările: scutirea de robotă, dijmă, biruri şi împroprietărire[13]. Răscoala rădăuţenilor a ţinut aproape două săptămâni (1 septembrie – 16 septembrie 1849), fiind înăbuşită de trupele ţariste, chemate în ajutor de Austria. În drumul lor spre Cernăuţi, venind de la Hotin, au intrat în oraşul ocupat de „bieţii ţărani", în majoritate neînarmaţi. Atacul trupelor ţariste s-a desfăşurat cu ajutorul a patru tunuri din Regimentul de Vânători din Tomsk, 200 de cazacii şi un Regiment de Ulani din Novograd. În urma acestor evenimente, au fost reţinuţi câţiva gospodari, iar Ionică Văcărean a fost împuşcat, după o judecată sumară[14].

Deputaţii bucovineni s-au implicat activ în viaţa politică a Bucovinei din anii 1848–1849. Dintre aceştia, cel mai instruit era Mihai Bodnar, care s-a născut în 1816, în comuna Voitinel. A învăţat carte la Şcoala trivială germană din Rădăuţi, iar în 1832 a absolvit clasa a IV-a la Gimnaziul de stat din Cernăuţi, devenind dascăl la parohia din comună. Acesta s-a ocupat şi de negoţul cu vite. Pentru deputaţii ţărani, una dintre problemele prioritare ale Revoluţiei de la 1848 era desfiinţarea boierescului şi a altor obligaţii ale ţăranilor, fără vreo despăgubire. La 1 august 1848, o delegaţie a Bucovinei, în frunte cu Eudoxiu Hurmuzachi şi deputatul Mihai Bodnar, a prezentat Parlamentului revendicările bucovinenilor, cuprinse în Petiţia Ţării. Prin această petiţie, reprezentanţii bucovinenilor cereau, printre altele, realizarea autonomiei administrative a ţinutului, înfiinţarea de şcoli populare cu limba română de predare, înfiinţarea unei Universităţi la Cernăuţi, încetarea propagandei de catolicizare a populaţiei, suspendarea permisiunii de aşezare a coloniştilor străini pe păşunile comunale, libertatea presei[15].

Evenimentele Revoluţiei de la 1848 au afectat şi Bucovina. De exemplu, herghelia de cai de la Vicovu de Sus a fost mutată, de teama unei invazii străine, în timpul lunilor de iarnă, în condiţii neprielnice, care au dus la scăderea şeptelului. Consecinţele acestei decizii s-au simţit mulţi ani după acest eveniment, staţiunea de montă de la Vicovu de Sus fiind transformată într-un depozit de armăsari, cu un efectiv de 86 de armăsari, din care 15 huţuli[16].

[13] Cristina Pînzariu, *op. cit.*, p. 231, 232, 233.

[14] Petru Rezuş, „Episoade ale Revoluţiei din anul 1848 în Rădăuţi", în „«Suceava». Anuarul Muzeului Judeţean", tomul XI–XII, 1984–1985, p. 217.

[15] Constantin Ungureanu, *op. cit*., p. 130–132.

[16] Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, München, Verlag „Der Sudöstdeutsche" der Landsmannschaft der Buchenlandeutschen, 1966, p. 165, 170.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

Acordarea statutului de autonomie pentru Bucovina (1849) şi desfiinţarea boierescului, cu toate limitele existente, au fost, fără îndoială, cele mai de seamă cuceriri ale Revoluţiei de la 1848 în provincie. Astfel, o bună parte dintre revendicările sociale ale ţărănimii au fost satisfăcute[17].

În anul 1849, împăratul a luat decizia de a înfiinţa în toate provinciile imperiului administraţii judeţene, cu atribuţii de ordin administrativ, politic, poliţienesc, fiscal, juridic. Şefii de judeţe, prefecţii, aveau obligaţia să decidă independent în toate chestiunile: politice, fiscale, poliţieneşti. Aceştia aveau dreptul de îndrumare şi control. După ce s-au înfiinţat prefecturile, s-a aprobat, prin Decizia imperială din 28 octombrie 1853 şi 25 ianuarie 1854, împărţirea politică a Bucovinei în 13 judeţe. Judeţul Rădăuţi cuprindea comunele: Bilca, Horodnic de Sus, Horodnic de Jos, Voitinel, Vicovu de Jos, Vicovu de Sus, Putna, Gura-Putnei, Nisipitul, Cârlibaba, Izvor[18] ş.a.

La 31 august 1868, a fost înfiinţată Judecătoria Rădăuţi, subordonată Tribunalului din Cernăuţi, care deservea comunele: Frătăuţi, Voitinel, Vicovu de Sus, Vicovu de Jos, Milişăuţi, Marginea, Straja, Putna, Seletin. Toate aceste comune însumau 55 299 de locuitori, potrivit unui recensământ realizat în decembrie 1869[19].

După recoltele foarte bune din anii 1862–1863, a urmat o recoltă foarte slabă în provincie în anul 1864, din cauza neîntreruptelor ploi torenţiale. Spre sfârşitul anului s-a simţit lipsa de alimente în rândul ţăranilor şi a meseriaşilor. Din cauza foametei a fost paralizată toată activitatea economică, iar populaţia a resimţit tot mai acut lipsa banilor. În anul 1865, recolta a fost din nou compromisă în întregime, foametea atingând limite necunoscute în trecut, fiind loviţi în mod deosebit ţăranii. În iunie 1866, au izbucnit epidemii de holeră şi tifos, care au fost aduse din Moldova de către evrei. Situaţia s-a normalizat în anul 1866, în urma unei recolte foarte bune. Anii de foamete i-au influenţat, din fericire, pozitiv pe ţăranii bucovineni, determinându-i să cultive mai bine pământul. Populaţia Bucovinei s-a confruntat cu epidemii şi în anii următori: în septembrie 1873, a revenit holera; între anii 1878 şi 1879 a urmat o epidemie de difterie; în iarna 1880–1881 a izbucnit o epidemie de vărsat de vânt[20].

În această situaţie, cămătarii au contribuit din plin la ruinarea a sute de gospodării ţărăneşti. Cerealele au fost vândute la preţuri foarte mari, iar vitele au fost cumpărate la preţuri derizorii. De exemplu, coreţul de porumb era vândut cu 12–14 florini, o vaca cu viţel era cumpărată cu suma de 6–8 florini, iar falcea de pământ pentru suma de 40–60 de florini. Camăta ajunsese exorbitantă, la o 100 de florini luându-se camătă între 60 şi 120 de florini pe an, la care se adăuga penalizarea convenţională la expirarea termenului de înapoiere a împrumutului. Astfel, între anii 1888 şi 1892, datoria micilor proprietari atingea uriaşa sumă de

[17] Cristina Pînzariu, *op. cit.*, p. 237.
[18] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 192, 193.
[19] *Ibidem*, p. 204.
[20] *Ibidem*, p. 26, 27.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

37 904 919 florini. Autoritățile legislative austriece au luat târziu măsuri împotriva acestui cumplit flagel. Din anul 1873, sute de gospodării țărăneşti sunt înăbuşite de povara ipotecilor, astfel încât putem afirma că, în Bucovina, cărțile funciare nu mai serveau pentru dovedirea dreptului de proprietate şi a altor drepturi reale ale țăranilor de baştină, ci pentru înregistrarea oficială a actelor de cămătărie[21]. Facem precizarea că, prin Legea din 8 martie 1873, au fost introduse în Bucovina cărțile funciare, înființându-se la Rădăuți un Oficiu cadastral ataşat judecătoriei Rădăuți. La sătenii bucovineni exista obiceiul achiziționării de bunuri imobile şi încheierii de contracte scrise[22].

Întrucât statul era angajat în războiul din 1866, Fondul bisericesc a trebuit să intervină cu împrumuturi în ajutorul populației. Pentru combaterea sărăciei, în anul 1867 s-a făcut un împrumut 500 000 de florini, pentru care Fondul a garantat prin punerea sub ipotecă a domeniul de la Cuciurul Mare. Între anii 1853 şi 1907, statul a expropriat din proprietatea Fondului 80 500 de ha de teren agricol şi păduri, cu care s-a făcut împroprietărirea țăranilor. Pentru pământurile primite, țăranii erau datori să plătească proprietarului o sumă de desdăunare, care trecea ca ipotecă asupra terenului primit, iar pentru amortizarea plăților erau fixate biruri anuale. Din păcate, împroprietărirea s-a făcut în dauna țăranilor bucovineni, care au ajuns să cumpere terenuri slabe la un preț destul de mare, pe când coloniştii străini, ajutați de stat, au intrat în posesia celor mai bune pământuri ale Fondului, în condiții extrem de avantajoase[23].

La 31 decembrie 1865, Constituția a fost din nou suspendată, fiind reintrodus guvernul absolutist. În aceste condiții, revendicările românilor cu privire la administrarea Fondului s-au stins până la promulgarea Constituției dualiste, la 21 decembrie 1867. Aceasta, prin articolul 15, garanta fiecărei confesiuni recunoscute de stat exercitarea liberă a confesiunii şi dreptul de a-şi administra în mod autonom averea bisericească. De această lege se bucurau toate confesiunile creştine şi necreştine din monarhia dualistă, excepție făcând doar românii ortodocşi din Bucovina[24]. După promulgarea Constituției din decembrie 1867, românii au trimis guvernului de la Viena o adresă prin care solicitau convocarea unei conferințe diecezane la Cernăuți, formată dintr-un număr egal de preoți şi mireni şi, sub conducerea unui comisar imperial, aceasta să redacteze dorințele bucovinenilor cu privire la organizarea autonomă a bisericilor prevăzută în noua Lege fundamentală. Pentru a stopa orice discuție privitoare la administrarea Fondului bisericesc, ministrul Cultelor a publicat, la 10 decembrie 1869, o Patentă imperială prin care împăratul, care purta şi titlul de duce al Bucovinei, dispunea după buna sa chibzuință (deci

[21] Ioan Cocuz, *Partidele politice româneşti din Bucovina. 1862–1914*, Suceava, Editura „Cuvântul nostru”, 2003, p. 49, 50.

[22] Gheorghe Schipor, *Domeniul Rădăuților*, *parte a Fondului bisericesc ortodox român al Bucovinei. Studiu documentar*, Suceava, Editura „George Tofan”, 2014, p. 187.

[23] Sorin-Toader Clipa, *Fondul bisericesc al Bucovinei şi lichidarea lui (1948–1949)*, Suceava, Editura Universității „Ştefan cel Mare”, 2006, p. 49.

[24] *Ibidem*, p. 45.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

fără control constituțional) asupra administrației și întrebuințării Fondului bisericesc. În anul 1872, s-a înființat la Viena un consorțiu de speculanți străini, cu scopul de a lua în arendă vechile moșii ale Fondului din Bucovina pentru o perioadă de 30–40 de ani. Pentru combaterea acestui plan, reprezentanții românilor au editat la Cernăuți un jurnal nemțesc, „Patriotul", reușind să stopeze planul arendării[25]. La 18 martie 1870, în urma unei înțelegeri între Ministerul de Finanțe și Ministerul Cultelor, s-a realizat o reformă în privința administrării moșiilor Fondului, prin crearea unei noi instituții, Direcțiunea cezaro-crăiască a bunurilor Fondului religios greco-oriental, condusă de un director, numit de împărat, în urma recomandării Ministerului Agriculturii[26]. Potrivit menirii sale, Fondul a alocat mari sume de bani pentru construirea de biserici și case parohiale, dar, din păcate, guvernul filo-catolic de la Lemberg a împiedicat, prin toate mijloacele, construirea de biserici ortodoxe în Bucovina. Până în anul 1860, au fost construite în Bucovina doar șase biserici ortodoxe din zidărie, restul fiind din lemn, de pe vremea Moldovei. Coloniștii catolici, protestanții și evreii, cu toate că nu dispuneau de un asemenea Fond religios, au putut ridica lăcașuri mărețe de cult imediat după sosirea lor în Bucovina. În preajma Primului Război Mondial, au fost construite biserici și case parohiale trainice în diferite localități bucovinene[27]. Fondul bisericesc și Eparhia Bucovinei au venit în ajutorul statului austriac în toate momentele de cumpănă: în timpul războiului cu Napoleon, în războiul cu Franța și Italia din 1859 și în războiul cu Prusia și Italia din 1866 (când Fondul a contribuit cu suma de 2 030 000 de florini). În Primul Război Mondial, această instituție bisericească a fost obligată să contribuie cu peste 160 de milioane de coroane[28].

Evoluția localității Vicovu de Sus la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Prin Hotărârea imperială din 25 septembrie 1895, Comitetul provinciei Bucovina a primit concesiunea de a construi și exploata calea ferată Rădăuți – Vicov – Frasin (Brodina)[29]. Rețeaua căilor ferate din Bucovina înregistra, la începutul secolului al XX-lea, o lungime de peste 500 km. Funcționa linia Hadic – Rădăuți – Vicov – Frasin, cu o lungime de 61 km, și o anexă ce lega localitățile Karlsberg – Putna, de 9 km, construită în interesul unei exploatări profitabile a pădurilor Fondului bisericesc din Valea Sucevei[30].

Trecerea la exploatarea mai intensă a pădurilor, înmulțirea fabricilor de cherestea, sporirea comerțului cu material lemnos au fost însoțite de extinderea

[25] Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Rădăuți, Editura „Septentrion", 2003, p. 86, 87.
[26] Sorin-Toader Clipa, *op. cit.*, p. 46.
[27] *Ibidem*, p. 51.
[28] *Ibidem*, p. 48.
[29] Franz Wiszniowski, *op. cit.*, p. 215.
[30] Emilian Grigorovitza, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, Cernăuți, f. e., 1908, p. 31.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

drumurilor forestiere, instalarea unor linii telefonice între principalele centre de lucru, construirea şi sporirea reţelei căilor ferate forestiere care, în anul 1910, aveau o lungime de 228 de km. Alături de unităţile de prelucrare cu o capacitate modestă (fierăstraie şi pânze mecanice ori hidraulice, gatere cu panglică sau circulare, cu lanţ sau simple), îşi fac apariţia fabrici moderne de cherestea la Falcău (1867), Putna (1892), Bivolărie (1893), Seletin (1898), Frasin etc. Aceste fabrici aparţin în cvasitotalitate unor firme evreieşti, fabricile din Sucevița şi Bivolărie fiind administrate de inginerul I. Fuchs. După 1900, apar alte fabrici la Brodina, Vatra Moldoviței, Frumosu, Sadova, care se specializează în producerea unor sortimente de cherestea, mobilier casnic, lemn curbat de fag, piese pentru instrumente muzicale, produse foarte căutate în mai toate zonele imperiului şi peste hotarele acestuia[31].

Marile evenimente din viaţa poporului român din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Unirea Principatelor (1859) şi cucerirea independenţei de stat a României, în războiul din anii 1877–1878, au trezit un puternic ecou în conştiinţa românilor din Bucovina, constituind un imbold în intensificarea activităţii pentru propăşirea cultural-naţională. Aceste manifestări s-au desfăşurat în Bucovina în domenii de activitate şi forme diverse, într-o permanentă legătură cu celelalte provincii istorice româneşti[32]. În această luptă culturală s-au afirmat personalităţi marcante din Vicovu de Sus: preotul Isidor Onciul de la Frătăuţi, care a activat în perioada 1862–1867 la parohia din Vicovu de Sus, iar din anul 1869 a fost profesor la Institutul Teologic din Cernăuţi; preotul Dimitrie Onciul din Straja, hirotonit diacon şi preot în anul 1856, apoi protopresviter în decanatul Vicovelor; fiul său, Dimitrie Onciul, viitorul preşedinte al Academiei Române, a copilărit o perioadă de timp la Vicovu de Sus; Ion Nistor, viitorul profesor, istoric, om politic şi tribun al unirii, născut în cătunul Bivolărie la 1876; Aurel Onciul, fiul preotului Isidor Onciul.

După anul 1875, tinerii politicieni (Vasile Găină, Eusebiu Popovici, Isidor Onciul, Constantin Popovici ş.a.) au îmbrăţişat ideea naţională, acţionând în acest sens. În timpul procesului „Arboroasei”, o scrisoare anonimă expediată din Cernăuţi ministrului de Interne de la Viena, informa că sufletul acestei mişcării era Silvestru Morariu-Andrievici, alături de Isidor Onciul, Mihai Călinescu, Dimitrie Isopescul[33].

Pentru a slăbi forţa mişcării naţionale a românilor bucovineni, guvernatorul Bucovinei, Bourguignon, decide să lovească mai întâi în Biserica Ortodoxă, numind doi ruteni în funcţia de consilieri consistoriali, care trebuiau, de fapt, să apere interesele guvernatorului. Guvernatorul îşi propuse să erodeze unul dintre pilonii luptei de emancipare a românilor, lovind în instituţia ecleziastică, deoarece

[31] Mihai Iacobescu, „Evoluţia românilor bucovinenii între anii 1821–1919”, în „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie şi cultură”, Cernăuţi – Bucureşti, anul VII, nr. 4, 2000, p. 16.

[32] Ioan Cocuz, *op. cit.*, p. 153.

[33] *Ibidem*, p. 163.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

preoții români au reprezentat în permanență o bază de susținere a Partidului Național în plan local[34]. Preoțimea română din Bucovina a răspuns printr-o largă mișcare de protest acuzelor și jignirilor aduse de guvernatorul Bourguignon. Adunările preoților din decanatele Sucevei, Storojinețului, Rădăuților, Câmpulungului și Vicovului au fost tot atâtea proteste împotriva vornicilor guvernului Bucovinei. Împotriva preoților români s-a abătut o adevărată prigoană în urma acestor manifestări[35].

Tensiunile și conflictele din cadrul preoțimii bucovinene, deși aveau o frecvență relativ mare, nu pot fi generalizate sau considerate ca trăsături comportamentale definitorii pentru clerul autohton din ducat. Inconsecvențele și defectele acestuia se subscriu la începutul secolului al XX-lea unui larg complex de factori din diverse domenii. Astfel, în plan economic, preoții români din Bucovina, deși aveau o situație asemănătoare cu cea a învățătorilor și a țăranilor mai înstăriți, erau în relații de tip concurențial cu aceștia. Concurența, cu dascălii mai ales, nu era una doar de natură strict economică, ci și una de tip social sau politic. Forța Bisericii Ortodoxe din Bucovina, ca factor esențial în păstrarea identității de neam, va slăbi nu doar din interior, ci și din afară, prin asaltul tot mai puternic al elementului rutean[36]. Din păcate, ca și învățătorul, preotul se confrunta cu o mulțime de dificultăți, care îl îndepărtau de idealurile înalte, precum cel național. Dorința de a ieși din mizerie, manifestată prin perpetua căutare a unei parohii mai bune, pentru asigurarea unui trai decent, îl va transforma și pe preot, în unele cazuri, într-un simplu funcționar. Pentru a-și îndeplini aceste ,,înguste idealuri", preoții români se vedeau deseori nevoiți să se umilească în fața autorităților sau în fața potentaților din comunele pe care trebuiau să le păstorească[37].

Privind asupra structurii etnice a funcționarilor din Bucovina, iese în evidență existența unor discrepanțe între străini, care ocupau majoritatea funcțiilor în toate structurile societății bucovinene, și români care, din cauza sistemului, puteau accede cu greu în aceste funcții, care erau un apanaj al germanilor[38].

În acest context, pe scena politică au apărut politicienii români, care încercau prin diferite metode să apere drepturile bucovinenilor. Vicovu de Sus va lansa în această dispută politică, în primele două decenii ale secolului al XX-lea, două personalități marcante: Aurel Onciul și Ion Nistor. Interacțiunile dintre cei doi oameni politici ce reprezentau sau se erijau în purtători de cuvânt ai românilor bucovineni, nu pot fi scoase din complicatul context al vieții publice provinciale și nici analizate fără a ne referi la concepțiile lor ideologice[39].

[34] Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 97, 98.
[35] Ioan Cocuz, *op. cit*., p. 275.
[36] Vlad Gafița, *op. cit.*, p. 196, 197.
[37] *Ibidem*, p. 195.
[38] Ioan Cocuz, *op. cit.*, p. 342.
[39] Vlad Gafița, *op. cit.*, p. 156.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

Controversatul om politic bucovinean Aurel Onciul s-a născut la 12 martie 1864, în localitatea bucovineană Vicovu de Sus, fiind fiul cel mai mare al lui Isidor cavaler de Onciul şi al Agripinei Onciul. În această familie (atestată în Bucovina, după informaţiile lui Teodor Balan, din anul 1599) au crescut încă patru fraţi şi două surori. Isidor Onciul a fost preot la Vicovu de Sus şi profesor de ebraică şi al Vechiului Testament în cadrul Facultăţii de Teologie din Cernăuţi. Aurel Onciul şi-a încheiat studiile preuniversitare în 1882, la celebrul Theresianum din Viena. Ulterior, a studiat la aşa-zisa „Juristenkamerate" de la Academia Thereziană din Viena şi şi-a finalizat studiile universitare juridice la Facultăţile de Drept ale Universităţilor din Cernăuţi şi Viena, obţinând doctoratul în drept în 1886. Ca orice intelectual şi nobil din acele vremuri, şi-a satisfăcut serviciul militar în trupele cezaro-crăieşti, iar mai apoi a intrat în serviciul de stat, la Procuratura de Finanţe din Viena (1885)[40]. Din anul 1896 se mută în Moravia, unde fusese numit căpitan districtual şi apoi docent pentru dreptul de asigurare şi administrativ la Şcoala superioară din Brunn, deţinând şi funcţia de referent al guvernului local[41].

În jurul anului 1900 a început să se intereseze de viaţa politică din Bucovina, iar în anul 1902 apărea primul număr din ziarul său politic, „Privitorul". Aurel Onciul s-a afirmat în viaţa politică bucovineană începând cu anul 1903, activitatea sa politică luând sfârşit în 1918, odată cu unirea Bucovinei cu României. În această perioadă, Aurel Onciul a fost, precum Iancu Flondor, un adevărat catalizator al vieţii politice bucovinene. Nicolae Iorga considera, în anul 1905, că Aurel Onciul „ţine astăzi în mâna sa politica românească a ţării sau mai bine pe românii din această zonă (Bucovina), pentru a face politica sa personală". Menţionăm că Aurel Onciul a fost, în Landtag, deputat al curiei comunelor rurale Suceava în legislatura a IX-a (1903), deputat al curiei comunelor rurale Câmpulung-Dorna în legislatura a X-a (1904–1910), deputat al curiei a III-a (română) în legislatura a XI-a (1911–1914). A fost şef al acestei ultime curii, iar începând cu anul 1911, membru în Comitetul Ţării şi şef al Comisiei administrative a Dietei. În camera legislativă a Dietei, a reprezentat fracţiunea democrată română din Alianţa Liberală şi, mai cu seamă, Partidul Democrat Român, al cărui şef era[42].

În ciuda poziţiei sale periferice în cadrul Cisleithaniei, ducatul Bucovinei a fost în permanenţă racordat la modificările sau liniile evolutive impuse de autorităţile din capitala imperiului dualist, chiar dacă, trebuie să recunoaştem, cu o anumită întârziere. Autorităţile provinciale, dar şi o parte semnificativă a clasei politice, se vor strădui, începând cu anii 1904–1905, se implementeze modelul compromisului între naţionalităţile majoritare ale Moraviei şi Bucovinei. Pentru a reduce tensiunile dintre germani şi cehi, Moravia a fost împărţită în districte

[40] Petruţa-Mirela Pintescu, „Aurel Onciul, parlamentar în Dieta Bucovinei", în „«Cetatea de Scaun». Revista profesorilor de istorie din judeţul Suceava", Suceava anul X, nr. X, 2013, p. 14.

[41] Marian Olaru, „Aurel Onciul şi revista «Privitorul»", în „Analele Bucovinei", Rădăuţi – Bucureşti, anul I, nr. 2, 1994, p. 281.

[42] Petruţa-Mirela Pintescu, *op. cit.*, p. 14, 15.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

naţionale, administrarea lor realizându-se fie în limba cehă, fie în germană. În Bucovina, modelul moravian şi-a găsit cel mai aprig susţinător în persoana lui Aurel Onciul. Bun cunoscător al realităţilor din Moravia şi Boemia, acesta, împreună cu ucrainenii, germanii şi evreii, a preluat şi a introdus ideea de compromis între naţionalităţi şi în ducatul bucovinean[43]. Zaharia Voronca a arătat că Aurel Onciul a petrecut prea puţin timp în ţară şi nu a avut ocazia, probabil, să vadă cu ochii proprii ,,cum, nu indivizi, ci sate întregi cad jertfă slavonizării"[44].

În anul 1911, situaţia se arăta a fi extrem de agitată pentru viaţa politică românească din Bucovina. Motivul agitaţiei îl constituia declanşarea alegerilor pentru Dieta Bucovinei, alegeri care urmau să se desfăşoare în conformitate cu noua lege electorală, pe baza votului universal. Prin noua lege electorală, bătălia alegerilor nu se mai ducea între candidaţi ai diferitelor naţionalităţi din Bucovina, ci între candidaţi de aceeaşi naţionalitate, românilor revenindu-le 22 de mandate[45]. La aceste alegeri a candidat, pentru districtul Rădăuţi, şi renumitul învăţător George Tofan din Bilca. Acesta dorea să atragă de partea sa şi pe învăţătorii români, participând în acest scop la adunări electorale în comunele: Vicovu de Jos, Voitinel şi Horodnic de Sus, unde şi-a prezentat programul său politic. La 5 aprilie 1911, în şedinţa Comitetului Central al Partidului Naţional din Bucovina, prezidată de Aurel Onciul, au fost nominalizaţi candidaţii oficiali ai partidului pentru alegeri. Dar, spre surprinderea multora, este proclamat candidat pentru districtul Rădăuţi inginerul silvic Aurel Ţurcan, în sprijinul căruia veniseră două telegrame de la Vicovu de Sus şi Straja. În aceste condiţii, Consiliul Naţional al partidului a respins candidatura lui Tofan pentru districtul Rădăuţi[46]. Acest fapt a stârnit indignarea şi a întărit aprecierile negative la adresa lui Aurel Onciul, activitatea sa politică fiind apreciată ca demagogică.

În anii 1911 şi 1912, naţionaliştii autohtoni au trimis împăratului şi guvernului de la Viena petiţii, cu 16 400 şi, respectiv, 46 400 de semnatari, care răspundeau acuzaţiei de deznaţionalizare a rutenilor de către români, cerând sprijinul autorităţilor pentru realizarea unei păci în plan bisericesc şi naţional. Din nefericire, asemenea acuzaţii au fost susţinute în mod public şi în presă chiar de către Aurel Onciul[47]. Referindu-se la tristul spectacol oferit de politicienii bucovineni, profesorul Ion Nistor constata, în anul 1913, în cadrul unei conferinţe susţinute la Câmpulung, „că populaţia românească din Bucovina, harnică muncitoare şi dornică de cultură, nu se găsea cu gândul şi cu sufletul ei în taberele politicienilor învrăjbiţi, ci era alături de cărturari luminaţi, cărora contactul cu literatura şi cultura din Regatul României le deschiseră alte orizonturi şi făcuseră să

[43] Vlad Gafiţa, *op. cit*., p. 190.
[44] Marian Olaru, *op. cit*., p. 254.
[45] Ioan Cocuz, *op. cit.*, p. 378.
[46] Petru Russşindilar, *George Tofan – tribun al românismului în Bucovina*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998, p. 120, 121.
[47] Vlad Gafiţa, *op. cit*., p. 245.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

încolţească în suflete idealurile unităţii politice a tuturor românilor[48]. Aceeaşi poziţie o susţine şi George Tofan, care a desfăşurat o intensă activitate de redeşteptare naţională în satele rutenizate. Prin astfel de acţiuni s-a ajuns în ajunul Primului Război Mondial să fie pus în discuţie caracterul românesc al Bucovinei: dacă până în anul 1870, problema românească nu a fost discutată, începând cu primii ani ai secolului al XX-lea, o serie de patrioţi naţionalişti susţineau ideea naţional-românească. Constantin Vicol povesteşte o întâmplare petrecută în anul 1912 la Cernăuţi, în timpul luptelor date de ucraineni pentru obţinerea unei episcopii ortodoxe, invocând soluţia oferită de Constantin Morariu: „eu spun una şi bună, această problemă n-o pot soluţiona decât tunurile româneşti”[49]. Aceste cuvinte s-au dovedit a fi profetice.

În timpul Primului Război Mondial, Bucovina a fost transformată în teatru de operaţiuni militare, fiind ocupată de către ruşi în trei rânduri (septembrie – octombrie 1914, noiembrie 1914 – ianuarie 1915 şi iunie 1916). Începând cu anul 1915, Bucovina devenea obiect de schimb în cadrul tranzacţiilor diplomatice dintre marile puteri. Atât ruşii, cât şi austriecii, au redactat diverse planuri şi proiecte secrete referitoare la viitorul Bucovinei, fără a ţine cont de vreun principiu de drept internaţional sau de voinţa populaţiei bucovinene[50].

Viaţa normală a provinciei, ca şi a tuturor europenilor ale căror ţări au fost implicate în război, a fost înlocuită cu una plină de privaţiuni şi greutăţi, cu numeroase pericole şi limitări ale drepturilor din vremurile de pace. Pentru creşterea controlului administraţiei asupra populaţiei, au fost introduse bilete de liberă trecere, care erau eliberate de către birourile militare. Arestarea cetăţenilor se putea face imediat cu respectarea unei proceduri sumare, nefiind obligatorie existenţa unui ordin judecătoresc[51]. În ziua de 6 august 1914, s-a declanşat războiul împotriva Rusiei. După începerea ostilităţilor s-a format la Rădăuţi o unitate militară cu scopul de a apăra Bucovina. Această unitate era formată din jandarmi, glotaşi şi grăniceri, aflaţi sub comanda locotenent-colonelului Fischer. La 2 septembrie 1914, trupele ruse au cucerit oraşul Cernăuţi, continuându-şi înaintarea spre sudul Bucovinei[52].

Din *Monografia Şcolii Vicovu de Sus* aflăm că tinerimea şcolară este mobilizată să ajute la lucrarea pământului şi la alte lucrări după puterile proprii, potrivit unui emis al prefecturii districtuale din Rădăuţi, din 9 august 1914. Personalul şcolar şi parohiile din Vicov sunt somate să formeze un comitet de sprijin agricol, din cauza mobilizării generale, iar locuitorii din Vicov rămaşi nemobilizaţi sunt obligaţi să ajute la întreţinerea gospodăriilor celor mobilizaţi.

[48] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 337.

[49] Marian Olaru, „Activitatea politică a lui Aurel Onciul”, în „Analele Bucovinei”, anul II, nr. 2, 1995, p. 285.

[50] Vlad Gafiţa, *op. cit*., p. 261.

[51] Marian Olaru, „Bucovina în anii Primului Război Mondial (1914–1918) (I)”, în „«Cetatea de Scaun». Revista profesorilor de istorie din judeţul Suceava”, anul XIII, nr. XIII, 2016, p. 6.

[52] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 30.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

Toate locațiile școlare au fost cedate pentru scopuri militare, potrivit unui ordin emis în anul 1914. Cu ocazia mobilizării generale, a fost chemat la arme și învățătorul Frans Postatni, care a fost concediat din cauza unor probleme de sănătate.

Din cauza izbucniri războiului, învățământul public a fost amânat pe timp nederminat, potrivit unui ordin al districtului Rădăuți din anul 1914. Printr-un nou ordin al districtului Rădăuți din același an, se prevedea ca elevele să fie chemate la școală, iar învățătoarele să le instruiască să împletească ,,colțuni", ,,mânecari" și brâie de lână pentru soldații de pe front. În luna septembrie 1914, nordul Bucovinei a fost ocupat de ruși, motiv pentru care guvernul Bucovinei și Consiliul școlar s-a retras la Vatra Dornei. Au avut loc lupte grele între armatele rusești și cele austro-ungare de a lungul râului Siret. Pentru a liniști populația, Consiliul Școlar al țării a emis un ordin pentru reluarea cursurilor la toate unitățile școlare din zona neocupată de ruși. În baza acestui ordin a fost reluat și învățământul la școala de la Vicovu de Sus – Centru, dar din cauza luptelor din apropierea localității, la 2 decembrie 1914 învățământul școlar este din nou întrerupt[53].

Rușii au înaintat din nou, ajungând la apa Sucevei, pe distanța Dornești – Straja, dar la Dornești ofensiva rusă a fost respinsă spre orașul Siret. În dimineața zilei de 31 decembrie 1914, un corp de armată rusească, format din trei batalioane de infanterie, două regimente de cazaci, având în dotare 12 tunuri și șase mitraliere, a trecut râul Suceava în zona Frătăuților Noi, înaintând către Rădăuți. Cazacii au intrat primii în Rădăuți, apoi au înaintat celelalte trupe rusești, dar populația orașului nu a avut de suferit în urma acestei ocupații rusești. În fiecare zi, populația săracă din oraș primea mâncare caldă din partea bucătarilor de campanie, organizați de ocupanți în piața mare. Soldații ruși au fost atrași doar de birouri, căutând aici obiecte de valoare, dar, negăsind nimic, au ars acte și registre. Cele mai multe pagube au fost suportate de Oficiul cadastral din Rădăuți[54].

În comuna Vicovu de Sus și în localitățile apropiate s-au instalat mulți refugiați din nordul Bucovinei, aflat sub ocupație rusească. În această perioadă s-au refugiat și autoritățile și oficiile publice, în frunte cu Numitor Litviniuc (Liteanu), gerent comunal în comuna Vicovu de Sus și comisar austriac, dar și evreii din comuna Vicovu de Sus și din comunele apropiate. Pe durata ocupației rusești, populația locală îl alege primar pe Nicolai Bilibou, fost primar de dinainte de război.

Rușii au ocupat Bucovina până la Dorna și Cârlibaba, austriecii apărându-se energic pe durata a șase săptămâni, reușind să recucerească provincia la 8 februarie 1915. În aceste condiții, la 8 martie 1915, a fost reluat învățământul școlar, însă foarte puțini copii urmează cursurile școlare, deoarece amenzile școlare de dinaintea războiului au fost anulate. Din cronica școlii aflăm că preoții ortodocși fac parte din diferite comitete care aveau ca scop îngrijirea familiilor celor mobilizați și a orfanilor. Preotul din localitate, George Negură, este numit ca preot

[53] *Monografia Școlii Vicovu de Sus*, manuscris, p. 62, 63.
[54] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 31, 32.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

militar în armata austriacă, fiind astfel afectat învățământul religios, dar și serviciul divin. Învățătorul Andrei Năstase de la școala din Vicovu de Sus este înrolat în armata austriacă în luna mai a anului 1915, iar în luna iulie solicită un concediu pentru a-și vizita familia. Profitând de această ocazie, învățătorul dezertează și fuge în România. În urma acestui eveniment, comandamentul austriac nu a mai acordat permisii învățătorilor români din Bucovina. În această perioadă, clădirea școlii, dar și alte edificii, au fost grav afectate[55].

Pentru a înlocui pierderile enorme suferite de armata austriacă în primele luni de război, au fost recrutați și încorporați tineri din contigentul 1896 (februarie 1915), precum și tineri din contigentul 1897 și glotași în vârstă de 42–52 de ani (iunie 1915).

Până în iunie 1916, rușii au încercat, în mai multe rânduri, să recucerească teritoriile pierdute în Bucovina și Galiția. La 11 iunie 1916, în ziua de Rusalii, părintele C. Ursachi din Frătăuții Noi consemna că pe aici au trecut, spre Rădăuți, cirezi imense de vite ale țăranilor din districtele nordice (precum Cernăuți); cele din Storojineț au fost trimise spre Straja și Seletin. În ziua de 13 martie 1916, un tren militar cu refugiați a ajuns la gara Vicov, iar unele trăsuri ale refugiaților au ajuns la Rădăuți. Toate acestea erau semnele unei mari înfrângeri a austriecilor[56]. Pe lângă toate aceste probleme, populația locală este nevoită să suporte și capriciile vremii, deoarece în noaptea de 6 iunie 1916 un ger întârziat a provocat mari pagube asupra grădinilor, necesitând din nou semănarea cartofului și a porumbului[57].

La 18 iunie 1916, comuna Vicovu de Sus este din nou ocupată de ruși. De această dată, autoritățile civile din Bucovina se retrag la Praga. Împreună cu aceștia se refugiază și gerentul comunal Numitor Litviniuc. Locuitorii din Vicov îl numesc din nou primar pe Nicolae Bilibou, dar, la venirea rușilor, primarul este bătut și închis de aceștia până ce își pierde memoria. Rușii l-au numit primar pe Constantin Ungurean, un localnic devotat lor. Sub această ocupație rusească locuitorii au avut de suferit, deoarece vitele lor sunt confiscate pentru armata rusă, iar ei sunt nevoiți să lucreze la adăposturile de pe front pentru armatele rusești. Școala devine cazarmă, locuința directorului este transformată în spital, iar în grădina școlară au fost construite barăci pentru soldații ruși[58].

Pe 20 iunie 1916, rușii au intrat din nou în Rădăuți. Acum s-au petrecut câteva incidente în urma cărora s-au produs pagube Rafinăriei de Spirt, deținută de firma S. Rudich, și au murit câțiva soldați ruși[59].

Evenimentele revoluționare din Rusia au fost primite cu mare îngrijorare de către autohtoni: „Noi am intrat acum în mare grijă, căci armata rusă nu avea teamă

[55] *Monografia Școlii Vicovu de Sus*, p. 64, 65, 66.

[56] Marian Olaru, „Bucovina în anii Primului Război Mondial (1914–1918) (II)”, în „«Cetatea de Scaun». Revista profesorilor de istorie din județul Suceava”, anul XIV, nr. XIV, 2017, p. 13.

[57] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 32.

[58] *Monografia Școlii Vicovu de Sus*, p. 68, 69.

[59] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 32.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

de nimeni, deoarece în Rusia era revoluție, iar comandanții erau aleși și numiți de soldații de rând, care își spuneau tovarăși, iar disciplină nu mai era deloc, așa că ne temeam că nu vom mai scăpa cu zile și vor aprinde satele și noi rămânem pierduți”[60]. Izbucnirea Revoluției din Rusia, din toamna anului 1918, s-a făcut simțită și în comuna Vicovu de Sus, unde nimeni nu mai era sigur de viața sa și de avutul său. S-au format bande care au început a prăda magazinele armatei austro-ungare ce se aflau în localitatea Vicovu de Sus, dar și ale locuitorilor din comună. În fruntea ,,revoluționarilor” din Vicovu de Sus se afla ,,financiarul” Leon Ursachi, fiul lui Gheorghe Ursache, născut în această comună, prin urmare un vicovean. Sub conducerea acestuia a fost dezarmată jandarmeria din comună, iar șeful acesteia, C. Burlă, s-a deplasat la Rădăuți, solicitând ajutor de la comandamentul român. Leon Ursachi l-a destituit pe gerentul local Gribanovschi, fiind proclamat primar. Noul primar numit prin forță beneficiază de această funcție doar o săptămână, deoarece comandamentul român din Rădăuți a trimis o trupă de soldați români care, împreună cu jandarmeria locală, a introdus liniștea în comună. Bandele periculoase au fost risipite de către soldații români, iar noul primar a fost arestat și transportat la Rădăuți. În acest mod a fost restabilită liniștea în comună și fostul gerent comunal și-a preluat din nou atribuțiile. Totuși, populația din Vicov nu era mulțumită de acest funcționar public, pentru motivul că acesta nu se interesa de afacerile comunale și nu avea grijă de aprovizionarea populației din Vicovu de Sus. În urma unor solicitări ale sătenilor, prefectura districtuală dispune alegerea unei comisii interimare, în ianuarie 1919 fiind ales un nou gerent local, în persoana agricultorului Ion Nistor[61].

La retragerea armatei rusești din Bucovina a părăsit comuna Vicovu de Sus și învățătorul superior Ion Moldovan, de la școala Vivovu de Sus – Centru, ai cărui fii au trecut granița austriacă în România în timpul războiului. Bătrânul învățător superior a părăsit localitatea pentru a-și salva viața de furia austriecilor. După retragerea rușilor din Bucovina, a revenit la conducerea comunei gerentul comunal Litviniuc (Liteanul)[62].

Războiul prefăcuse întreaga Bucovină într-o adevărată ruină și pretutindeni vedeai numai jale, necaz și nemulțumire. Imperiul austriac a început să se prăbușească, iar trupele sale, obosite de atâtea lupte, începură a arunca și ele armele și a părăsi frontul în mase mari de soldați, după cum au făcut și rușii. Împăratul Austriei, Carol I, abdică de la tron în numele lui și al urmașilor săi, iar în Bucovina nimeni nu mai era sigur de viața și avutul său[63].

În septembrie 1918, a izbucnit și în Bucovina gripa spaniolă, o boală infecțioasă care a răpit, până în noiembrie 1918, mai multe vieți omenești decât tot războiul[64].

[60] Marian Olaru, *op. cit.*, p. 15, 16.
[61] *Monografia Școlii Vicovu de Sus*, p. 80, 81.
[62] *Ibidem*, p. 72, 74.
[63] *Ibidem*, p. 75.
[64] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 33.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

În perioada cuprinsă între anii 1917 şi 1918, viitorul Bucovinei a stat sub semnul incertitudinii din cauza dezmembrării imperiului dualist, dar şi a revoluţiei bolşevice din Rusia. Ucrainenii vor încerca să-şi creeze un stat propriu, care urma să cuprindă, pe lângă Galiţia Orientală, teritoriul Bucovinei şi al Rusiei subcarpatice[65].

Poziţia ambiguă a deputaţilor români din Parlamentul de la Viena (Aurel Onciul, Gheorghe Sârbul, Teofil Simionovici, Alexandru Hurmuzachi şi C. Isopescul-Grecul) faţă de o eventuală împărţire a provinciei cu ucrainenii, ,,stârni vifore de indignare în rândurile refugiaţilor bucovineni de la Iaşi, ale voluntarilor bucovineni de la Kiev şi ale întregii populaţii româneşti din Bucovina". În condiţiile în care aceştia aveau o atitudine ambiguă faţă de viitorul românesc al Bucovinei, fiind mereu dispuşi la compromisuri, se impunea realizarea unei veritabile unităţi de vederi între toate elitele politico-naţionale din provincie. Punerea în practică a unui asemenea deziderat a întâmpinat o serie de dificultăţi, determinate, în principal, de existenţa multor grupări în interiorul taberei româneşti, dar şi de situaţia incertă a Austro-Ungariei şi a României. Între 20 şi 27 octombrie 1918, liderii autohtonilor bucovineni au purtat negocieri, încercând să ajungă la un acord asupra mijloacelor şi a căilor de urmat pentru îndeplinirea aspiraţiilor naţionale. Înţelegerea s-a produs la 27 octombrie 1918, dată la care Iancu Flondor s-a întors în fruntea românilor din Bucovina. Revenirea sa a determinat ,,scoaterea din joc a lui Aurel Onciul şi a deputaţilor de la Viena care, după ce se declaraseră Consiliu Naţional, se declarau ca fiind unicul for de conducere a viitoarei Constituante". Românii bucovinenii aflaţi în ţară, grupaţi în jurul lui Iancu Flondor şi Sextil Puşcariu, alături de conaţionalii lor din refugiu, conduşi de vicoveanul Ion Nistor, au refuzat să fie conduşi de un politician atât de controversat precum Aurel Onciul din Vicovu de Sus[66].

În numele românilor rămaşi în provinciile aflate sub stăpânire străină, elitele bucovinene solicitau regelui României ca teritoriile locuite de majorităţi covârşitor româneşti din Monarhia Habsburgică să fie eliberate şi realipite Regatului României, aşa cum era prevăzut în tratatul de alianţă cu Antanta. Această declaraţie a fost adusă la cunoştinţa guvernului român, regelui Ferdinand şi reprezentanţilor Puterilor Aliate aflate la Iaşi. Acest punct de vedere era exprimat şi în rezoluţia adoptată la mitingul desfăşurat la Chişinău, la 21 octombrie 1918, în prezenţa ambasadorul S.U.A. şi a consulului Franţei. Printre organizatorii şi oratorii acestuia s-a aflat şi Ion Nistor[67].

Nordul Bucovinei, până la râul Siret, era controlat de bande ucrainene, care pretindeau această parte a ţării pentru Ucraina. În aceste împrejurări grele, Iancu Flondor, noul conducător al Constituantei, solicită intervenţia armatei române, pentru a ocroti viaţa, avutul şi libertatea locuitorilor de orice neam şi credinţă din Bucovina. Armata română, prin Înaltul Ordin al M.S. Regele Ferdinand, trece hotarul, păşind pe

[65] Vlad Gafiţa, *op. cit.*, p. 262, 263.
[66] *Ibidem*, p. 265.
[67] Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalităţii politice şi culturale*, Rădăuţi, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000, p. 103.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)

pământul marelui voievod Ștefan, sub conducerea bravului general Iacob Zadik. În scurt timp, în Bucovina ordinea a fost restabilită.

În ziua de 28 noiembrie 1918, s-a întrunit Congresul General al Bucovinei, în Sala Sinodală a Mitropoliei din Cernăuți, unde s-a hotărât „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile sale hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României". Mărturiile locale din cronica școlii menționează, referitor la acest eveniment, că „se împlinise visul de aur al poporului român din Bucovina"[68]. După prezentarea Actului Unirii de către Iancu Flondor, Ion Nistor a dat citire motivației declarației de Unire, în care a prezentat o expunere a împrejurărilor istorice în care s-a produs răpirea Bucovinei de către austrieci și nedreptățile făcute poporului român de către imperiile vecine, insistând asupra necesității unirii cu Bucovina. După Congres, a fost aleasă o delegație compusă din 15 membri, în frunte cu Iancu Flondor, în componența căreia a intrat și Ion Nistor, care a prezentat regelui Ferdinand la Iași, la 16/29 noiembrie 1918, Actul Unirii Bucovinei cu România. În seara aceleași zile, membrii delegației bucovinene au plecat, împreună cu familia regală, spre București[69].

După ce armata română a introdus ordinea și liniștea în Bucovina, s-au întors la Vicovu de Sus învățătorii Andrei Năstase și Ion Moldovan, care și-au reluat funcțiile, începând cu data de 1 decembrie 1918. Acestora li s-a plătit salariul integral din momentul în care s-au refugiat în România. Numitor Litviniuc, comisar gubernial și gerent comunal al comunei Vicovu de Sus, a fost demis din postul său, noua funcție fiind preluată de Aristarchie Gribanovschi, fost notar în orașul Boian[70].

[68] *Monografia Școlii Vicovu de Sus*, p. 76, 77.
[69] Doina Alexa, *op. cit.*, p. 110, 111.
[70] *Monografia Școlii Vicovu de Sus*, p. 77, 78.

BDD-A32670 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:03 UTC)